

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

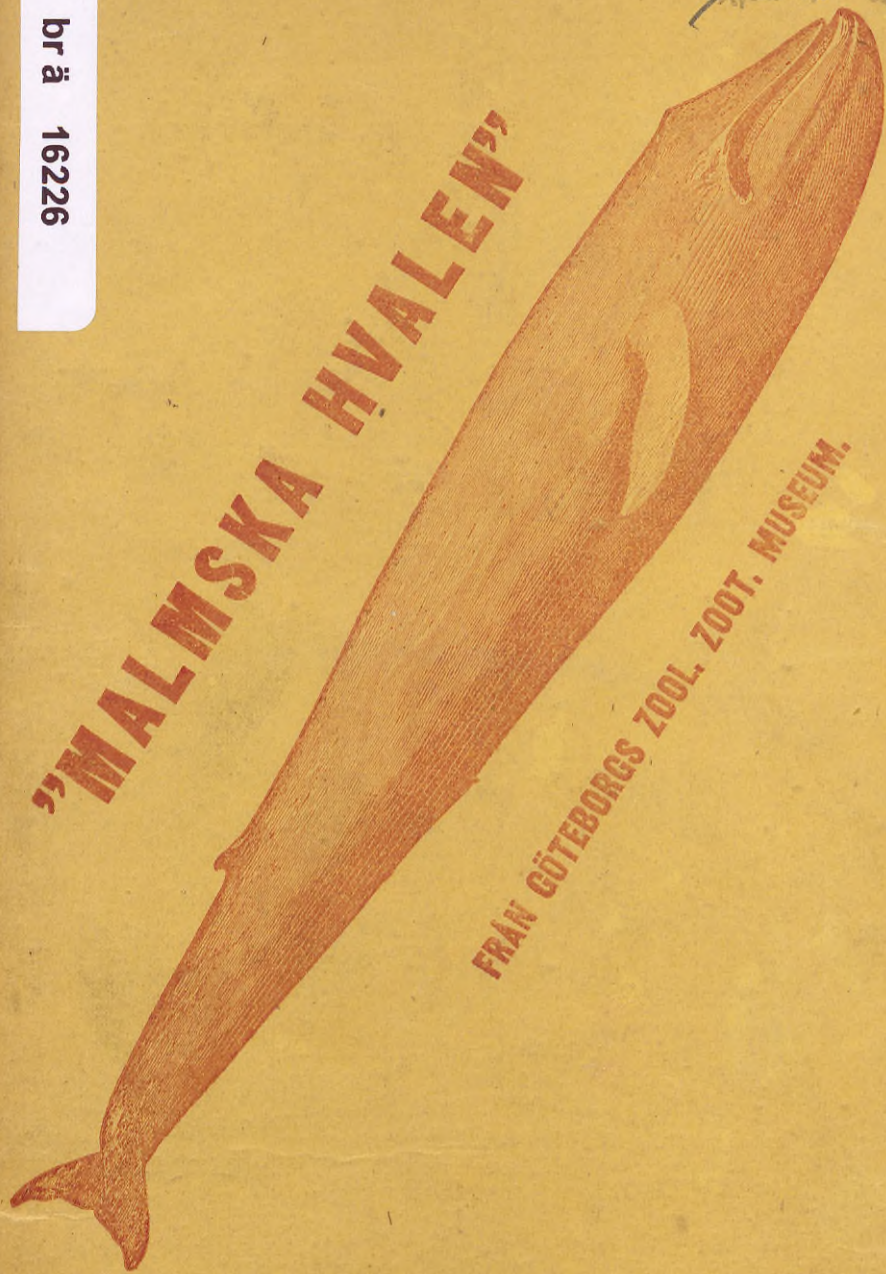

br ä 16226

Ex. A :

*Prototypus
Lind
Ronnblad. 1846*

"MALMSKA HVALEN"

FRÅN GÖTEBORGS ZOOL. ZOOT. MUSEUM.

Biomedicinska biblioteket

Ex. 1

NÄGRA BILD

HEALDRE F ALMAHET

HALLEZOPPERA CAROLINE

STAVEN

A. W. HALL

1811

GÖTEBORG

REKONSTRUKTIONEN AV DEN NYA

1800

*H. K. H. Pius Ovar Gustaf Adolf.
Förf.*

NÅGRA BLAD

OM

HVALDJUR I ALLMÄNHET

OCH

BALÆNOPTERA CAROLINÆ

I SYNNERHET;

AF

A. W. MALM.

~~~~~  
**På förf. eget förlag.**

~~~~~  
GÖTEBORG.

HANDELSTIDNINGENS BOLAGS TRYCKERI.

1866.

1901
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Om Hval-djuren i allmänhet.

De djurformer, som af naturforskaren blifvit ställda i Cetacéernas ordning, tilldraga sig vår uppmärksamhet ej blott derföre att man bland dem påträffar de nu lefvande största djur, utan fastmer derföre att de redan sedan lång tid tillbaka, åtminstone utaf fackmän, blifvit igenkända som verkliga däggdjur, det är sådana varmblodiga djur, hvilka föda lefvande ungar och ge dem di, trots en vid flyktigt betraktande i hög grad från den vanliga däggdjur-typen afvikande yttre kroppsform. Betraktar man nemligen närmare denna så kallade „fiskform“, blir dock afvikelsen ifrån äfven andra däggande djur ej större, än hvad nätt och jemt betingats för eller rättare af det förhållande hvarunder dessa djur tillbringa sitt lif. Och detta gäller hvilken djurform som helst. Alla hvaldjuren lefva i vattnet och föra deri på grund af födoämnenas fördelning och beskaffenhet ett rörligare lif än t. ex. sälarna, hvadan de förra i ännu högre grad fått en för simning lämpad kroppsform än de så kallade Sirendjuren, som förekomma i de tropiska trakterna af Atlantiska oceanen och lefva af hafsväxter, och vida mer än säldjuren, som ändå äro mer stationära, och hafva äfven lemmarna så pass utbildade, att de, änskönt äfven hänvisade på ett lif i vattnet, när de behaga kunna gå upp på det torra.

Den hos hvaldjuret horisontelt utbredda svansformen återfinnes imellertid äfven hos andra djur, som hemta näring i vattnet, såsom hos t. ex. näbbdjuret i Nya Holland, bäfvern och mångfaldiga andra; men hos sådana djur, hvilka ändå mer än de sistnämnda äro hänvisade till ett lif på land, gestaltar

kroppen i allmänhet sig, således äfven lemmarna, slutligen allt mer och alltid efter behovet af ett sådant djurs lefnadsförhållanden.

Såsom fullt utbildade däggdjur andas hvaldjuren luft likasom vi sjelfva; men i allmänhet hänvisade till den öppna oceanen, äro deras näsborrar belägna högt upp på hufvudet å den punkt, som, då djuret går upp för att andas, först uppträder ur vattenbrynet, änskönt kroppens längdaxel har ett horisontelt läge. Sirendjuren, som lefva vid kusterna, ja, till- ochmed i stora floder och säldjuren, som äfven tillbringa sitt lif i grannskapet af land eller is på hvilka de tidtals gå upp, och hvilka under simning kunna föra sitt hufvud helt öfver vattnet, ha näsborrarna långt fram på nosen.

Försedda med derfor utbildade organer i de större ådror under mellangolvet, som föra blodet från kroppens alla delar tillbaka till hjertat, är det sannolikt att hvaldjuren kunna för en stund hämma sitt blodomlopp. Det lärer vara dem nödvändigt för att ej behöfva andas vid de tillfällena, då djuret på sina längre uppehåll under vattenbrynet ända till enligt uppgift 15 minuter och derutöfver vistas helt och hållet i vattnet för att söka och hemta sin föda. Denna består af andra hafvets rörliga inneväanare, allt från de mindre formerna af blöt- och krabb-djur, som utgöra Grönlands-hvalens föda, smärre fiskar såsom sill och dyl., hvaraf de s. k. fenhvalarna lefva, allt upp till sälarna, hvilka ofta falla som offer för den så kallade späckhuggaren, som är en af de större delfinartade cetacéerna.

Särskilt utmärka sig hvaldjuren för sin höga kroppsvärma, som skall uppgå ända till 46° Cels. eller vida högre än människans, men denna höga temperatur är nödvändig för ett varmblodigt djur, för att ej duka under i ett så starkt värmeledande medium som vattnet. Ja, de skulle säkert ej ändå kunna uthärda, om de ej dertill vore försedda med sitt tjocka späcklager, hvarjemte huden har rikliga men utbildade, det är ej utom öfverhuden utskjutande hår. Ja, den alltför tidigt hänsofne naturforskaren ESCHRICHT har till och med ansett kroppens väldiga dimensioner nödvändiga,

för att ej ett sådant djur till men för sig sjelft skall blifva afkyldt.

Ordningen innefattar väl arter af jemförelsevis smärre dimensioner; men äfven de minsta hafva dock en storlek fullt jemförlig med medelstora däggdjur på land, eller en vigt af omkring ett par centner, hvilken vigt kan anses vara den vanliga hos den allmänna tumlaren eller s. k. marsvinet.

Efter reglen framföda de blott en unge, men denna så stor, att han till och med håller mer än en tredjedel af modrens längd. Hur skulle väl äfven han kunna berga sig, om ej naturen äfven här som allestädes framträdte med ett till högsta fulländning, åtminstone för den tid hvarunder det förefinnes, löst problem!

Man har indelat hvaldjurens ordning i tvenne familjer, nemligen tand- och bard-hvalar, och skilt dem åt bland annat väsentligen derpå att de förra hafva tänder och de sednare barder; att näsöppningen utvändigt hos de förra är en gemensam; hos de sednare deremot utgöres af som vanligt 2:ne näsborrar. Men, bardhvalen har såsom foster tänder, hvilka snart bortfalla för att aldrig mer ersättas af andra; och barderna utgöra väl äfven en af huden bildad apparat, men äro enl. förf. åsigt ingalunda motsvarande däggdjurets tänder. Bland framtandlösa djur har man något dylikt hos myrsloken och t. ex. bältorna, hvilka likväl i öfrigt äfven föråda sinsemellan en nära förvandtskap.

Till tandhvalarnas grupp höra delfiner, tumlare, späckhuggare, narhvalar, m. fl., hvilka sednare ej sällan uppnå en rätt betydlig storlek eller 16—25 fots längd; men den andra gruppen eller bardhvalarna, till hvilka den art hör, som här närmast är i fråga, utgöres uteslutande af kolosser, så att ingen art lärer såsom utbildad hålla mindre än 30 fot, men deremot stundom haft att förete exemplar — den så kallade Ostende-hvalen — af ända till 110 fots längd! Och nu några ord om hithörande kolossala djurformer, innan vi öfvergå till speciellt exemplaret, hvarom här är fråga!

Om Bard-hvalarna.

Bardhvalarna, änskönt ej hittills kända af jemförelsevis många olika slag, förete dock äfven yttre olikheter af den beskaffenhet, att man blott på grund deraf ansett sig kunna fördela dem på olika släkten, ja till och med grupper. Somliga arter hafva en kort, men derjemte tjock kroppsform, ingen ryggfena, slät buk m. m., till exempel den s. k. Grönlandshvalen, eller den art, som varit det förnämsta föremålet för hvalfångst, men nu nästan kan sägas snart vara utrotad, samt en eller annan närstående art i grannskapet af Sydpolen. Dessa arter lefva af så kallade lägre djurformer. De äro derjemte mer stationära och aflägsna sig väl sällan från de mer isiga regionerna. I hög grad vinstgifvande, framför allt hvad angår barderna eller det så kallade fiskbenet, så att ett djur ofta har lemnat sådant och späck för väl utöver 20,000 Rdr, och derjemte lätta att ertappa, derfore att de ej aflägsna sig särdeles långt från den plats, hvarest de erhålla dödsstöten, satte de i de närmast föregående seklerna tusentals menniskor i rörelse, ja så att säga hela flottor af hvalfångar-skepp. Hvalfångsten var i gång redan i 12:te seklet och idkades då af Basker och Norrmän. Under ett par af de närmare liggande århundradena, då ordnandet af denna fångst var mer fulländad, ertappades flera hundra-tusental exemplar af Grönlandshvalen; men det var först för några år sedan som ett fullständigt skelett af denna art, genom nämnde ESCHRICHTS försorg, blef bragt till och uppställt i Universitetets zool. zoot. Museum i Köpenhamn. Få Museer hafva sedan dess erhållit sådana, t. ex. det i Paris, Stockholm och London; men ännu färre torde blifva försedda med preparater af denna art, då som sagdt den numera snart har, såsom lefvande, utfört *sin* rôl på skapelsens både hvad former och färger angår lika skiftande teater.

Den andra gruppens arter hafva en långsträckt kroppsform, en mer eller mindre utbildad fenlik hudflik bakåt på

ryggen och fårad undersida, allt bort till nafveltrakten. Hithörande djur kunna indelas i tvenne släkten, nemligen fen- och pucker-hvalar, som skilja sig derutinnan att de förra hafva väl utbildad hudflik på ryggsidan samt 2:ne framskjutande partier, — *acromion* och *processus coracoideus* — på framsidan af skulderbladets nedre del; då deremot pucker-hvalarna, hyarföre ock namnet, såsom utbildade endast ha en knöllik hudflik och endast spår till nämnda partier å skulderbladet. Dessa sednare, af hvilka blott en art med säkerhet kan sägas vara bekant, och hvilken tillhör åtminstone norra delen af den stora oceanen, utmärka sig bland annat ock genom sina jemförelsevis långa, främre lemmar, eller såkallade bröstfenor.

Äfven fenhvalarna, af hvilka flera arter numera äro kända, till och med åtminstone en troligen numera utdöd sådan, eller LILLJEBORGS s. k. Gräsö-hval, har man indelat i dverg- och jätte-hvalar. De sednare hafva ett vida större antal ryggradskotor än de förra; och det är till denna sednare eller jättehvalarnas afdelning, som här ifrågavarande exemplar bör hänföras.

Alla till denna grupp hörande äro snabbsimmande djur; och åtminstone de flesta göra höst och vår långa vandringar mellan polartrakterna och tropiken. Arter af denna grupp finnas ock i sydhafvet. Det är under dessa vandringar, som de rätt ofta under nämnda tider visa sig äfven vid våra kuster, ja till och med ingått och fastnat på grund både i Östersjön och Medelhafvet, så att redan den celebre ARISTOTELES hade mycket inför vetenskapen allt framgent bestående att omtala om dessa djur, som räkna arter till storlek de största, som nu lefva på jorden. En ändamålsenlig form och tillräcklig samt väl anbringad kraft för simning ha gjort att somliga af dem simma med en fart, som uppgår, enligt hvad försäkradt är, till 32 knop i timman; och nu, då, som jag hoppas, formen särdeles troget är framställd i det exemplar, som här är ifråga, är det förf. lifliga önskan, att män af facket, ingenjörer och skeppsbyggare, måtte hafva någon ledning af ett sådant snabbgående djurs former.

Försedda med ett i förhållande till Grönlandshvalen obetydligt späcklager och korta, för praktiskt ändamål mindre värdefulla barder, men framförallt därför att de, harpunerade, i motsats till den klumpige och mer tröge Grönlandshvalen, skyndsamt i vattenbrynet undfly hvalfångaren med linor och allt, långt bort om horisonten, hvadan han går miste om äfven djuret, ha de hittills oftast fått gå i fred. Ja, såsom signaler för sillstimmarnas ankomst äro de till och med fridlysta utanför Norges kuster; men helt nyss har man börjat att medelst på stället dödande projektiler anställa jagt äfven på dessa hvaldjur, då det nästan är slut med den art, som lemnade en rikare skörd. De sjunka men uppflyta snart i följd af i dem utvecklade gaser och ertappas således med lätthet; och snart skola väl därför äfven dessa prydnader för oceanen, den de upplifva med sin aflägsse hörbara utandning eller så kallade sprutning, eller då de, hvilket förf. sjelf en gång bevittnat i grannskapet af Nordkyn, likt laxen med ett djerft språng svinga sig upp i sjelfva luften och derpå under ett väldigt skräll såsom en Moses-staf klyfva oceanen, eller då de likt stjelpte skepp men med fart vandra sin väg framåt böljan den blå, eller vid tillfällig strandning sätta ortens befolkning i en exalterad sinnesstämning, som gör att man snart glömmet sina göromål, gör en paus för en och annan dag i sina vanliga bestyr; eller då de till fromma för en sådan berättigad hval-yra långt hän sprida förpestande ångor, hvilka blifva till pass för naturforskarens arbete vid ett sådant tillfälle, därför att de i någon mån afhålla åskådaren från honom, som å sin sida, hastigt som allt måste gå, är nära att digna af ansträngningar; snart skall väl, säga vi, allt detta vara — en saga blott.

Om Fen-hvalarna.

Med bibehållande af alla fenhvalarna inom ett slägte, således såväl dverghvalarna, med ett antal ryggradskotor af ej utöfver 50, bland hvilka åtminstone en art är känd under

namnet Vikhvalen och hvilken ganska allmänt finnes vid Norges vestkust, som jättehvalarna, hos hvilka samma kotor uppgå till ett antal af åtminstone 63, äro äfven dessa sednare i vissa hänseenden, i ganska hög grad olika hvarandra. Sålunda har den helt nyss af LILLJEBORG beskrifna Gräsöhvalen benutskottet på underkåkens öfre sida baktill föga utbildadt, nedtryckt och knölligt, då deremot de öfriga hafva samma benutskott särdeles utbildadt och högt. Somliga af de andra, med säkerhet som skilda arter kända och ännu lefvande formerna hafva reffbenens af första paret öfre ända delad i tu; då deremot andra återigen ha samma parti odeladt. Till denna sednare grupp hörer nu ifrågavarande individ jemte en med säkerhet känd art till, hvilken blifvit benämd *Balænoptera musculus*; och denna likasom ifrågavarande har ock ett stort antal — 60—63 — ryggradskotor och likaledes det hos kända Balænopterer största antal reffben, eller 15 par.

Ännu för kort tid sedan ville jag gerna dröja vid den tanken, att ifrågavarande art möjligtvis borde hänföras till nämnda *B. musculus*; men då jag noga jemfört vårt exemplar med ESCHRICHTS beskrifning och slutligen helt nyss varit i tillfälle att granska ett skelett af *B. m.* uti Riksmuseum i Stockholm, är jag, likasom till dels alltifrån början af studiet af vårt exemplar, af den tanke, att det tillhör en hittills okänd art, hvilket förhållande naturligtvis ännu mer förhöjer värdet af det i så många hänseenden lyckligt tillvaratagna djuret. Vår art afviker i mycket, som närmare kommer att framhållas i den snart utkommande monografien öfver djuret. Här kan det vara nog att nämna det fingerlederna äro jemförelsevis vida längre än hos *B. m.*, hvarförutan halskotorna dessutom, med mera, annonsera ett i hög grad skildt species. Refbenens öfre delar, hufvudets längd jemfördt med kroppslängden lemna ock säkra stödjepunkter för uppställningen af ett såkalladt nytt species, hvilket jag redan här i korthet vill karakterisera och tilldela ett namn efter den person, som för mig är dyrbarast af alla; men framför allt derföre, att Hon, min maka, alltid med intresse äfven för naturen, följt

mig på snart sagdt alla mina resor för vetenskapliga ändamål, och mer än en gång åt mig framlemnade djur, förut okända för vår fauna, till exempel *Tellina fabula* och *Syngnathus rostellatus* NITSS.; och ej eller lemnade mig ensam, då jag ett par timmar före dagningen en kall Novembermorgon afreste till ort och ställe för att, hvilket ock lyckligt skedde, taga ifrågavarande individ från det grund å hvilket djuret dukat under för sina besegrare. Det är ock Du, CAROLINA, som har största förtjensten af att jag under förhållandena här kunnat existera och fullfölja mina zoologiska studier. Det är således ej mer än en välförtjent gärd af tacksamhet, då jag redan här karakteriserar denna hvalart under namnet:

Balaenoptera Carolinae MALM.

Artmärke: *Hufvudet, som från hakspetsen till och med ledknappen (rakt mått) i det aldra närmaste är dubbelt så långt som afståndet emellan ögonbrynen, förhåller sig till djurets total-längd som 1: 4 $\frac{1}{7}$. Afståndet från spetsen af öfverläppen till midten af näsborrarna, lika med en af framlemmarnas („bröstfenornas“) längd, räknadt från främre armvecket. Afståndet från hakspetsen till främre armvecket, lika med afståndet från ryggfliken („ryggfenan“) till en linia, dragen emellan svansflikspetsarna; hvilka afstand, hvar för sig, komma temligen nära fjerdedelen af djurets total-längd. Anus ligger två ögondiametrar bakom början af adertonde tjugofemtedelen af total-längden.*

Färgen ofvan och nedåt sidorna mörkt skifferfärgad, med ljusare flammor. Nedtill ljusare samt ända bakåt nasveln med mindre, mjölkhvita, olika formade fläckar. Framlemmarna invändigt hvita; svansflikarna nedtill med nästan hvitaktig grundfärg. Barderna enfärgade, mörkt skifferfärgade.

Kotornas antal 63; andra halskotans sidogrenar ringlikt förenade. De öfre fingerlederna, i tvärgenomskärning, rundade, alla långsträckta; andra fingrets första led, t. ex., 4 $\frac{1}{2}$ gång så lång som

bred på det smalaste stället. Griffeltungbenen och tungbenets sidogrenar korta; de sednare beskrifva emot hvarandra en vinkel af 134° — Yngre hanne.

Från hakspetsen till en linia dragen midt emellan svansflikspetsarna, *rakt mått*, 55 fot, $\frac{8}{10}$ tum, Svenskt decimalmått.

En utförligare beskrifning är öfverflödig i denna lilla bok; men, må vi nu hänse till några mer intressanta förhållanden hvad angår hvalen i allmänhet, och detta individ isynnerhet. Först derföre några ord om det i sin helhet framställda djuret, med ständigt sigte på åtskilliga organisationsförhållanden.

Hvad som först kanske mer än något annat fångslar vår uppmärksamhet, är det praktfulla, franslika apparat, som innanför öfverläppen nedhänger som ett garnitur, rundt omkring hela öfverläppen. Man kallar detta för hvalens *barder*, och hvarföre ej likaväl skägg, enär de, såsom varande rena, hornartade hudbildningar, alltförväl kunna bära ett sådant namn. Det är dessa delar af hvalen, som lemna det för många ändamål snart sagdt outhärliga fiskbenet, ehuru väl, som ofvan är omtaladt, fenhvalarna med sina mindre värderika barder ej särdeles kunna bidraga till qvinnans toalett. Ytterst äro barderna skiffika; men inåt gommen likasom längst bak i munnen äro de fullkomligt hårlika. Skifvorna äro invändigt likasom upptraslade, så att hela barden der liknar en hästmahn, hvilket gör, att hvalen, då han jemte vatten intagit sin föda, med till dels sluten munspringa och under sin tryckning af munhålans nedtill belägna mjuka delar, genom den i högsta grad fulländade silapparaten aflägsnar det vatten, som, jemte till exempel sill, inkommit i munnen. Att djuret äfven vid munnens tillslutning måste framskjuta hela underkäken, derom talar, som det synes, hela munspringans organisation, som ock måst vara af beskaffenhet som den är, äfven vid betraktande af den inuti munnen inböjda underkäxskanten, nedtill, det är nedom det ställe hvarest käkbenet har sin plats. Då bardspetsarna äro utåtrigtade, ligger bardens yttre kant tätt intill nämnda inböjning; och då alltsammans passar så väl,

och har den fulländning, som ensamt naturen förmår åstadkomma, skulle väl bardspetsarna afbrytas, ifall ej en sådan framskjutning af underkäken egde rum.

Efter verkställd fränsilning nedsväljes så småningom det intagna födoämnet, som för hithörande arter utgöres af mindre, i stimmar gående fiskar, t. ex. sill, genom den ganska trånga matstrupen, som hos ifrågavarande individ blott höll 5 tum i inre diameter.

Sen förefaller väl *ögat* oss anmärkningsvärdt för sin ringa storlek, som törhända ock antyder en ej högt utvecklade synförmåga. Men en sådan var ej af nöden hos ett djur, hvars föda går i stora stimmar. Det var likväl af vigt att ögonen vore så belägna, att djuret bekvämt kunde se rakt framåt, utefter munspringan.

Emellan ögat och förörm armvecket finnes en liten öppning, som då djuret var färskt var så trång, att man i den knappt kunde införa en vanlig blyertspenna. Detta är *öronöppningen*, som leder till hörselgången och hörselapparatet i öfrigt, hvilka lättare äro att varseblifva å baktrakten af hufvudskålen, eller kranium.

Högt upp och ofvantill på hufvudet ligga *näsborrarna* eller de såkallade spruthålen. Det är genom dessa hvalen utstöter de vidtberyktade strålar, hvilka många beskrifvit som ång-lik, eller fullkomligt liknande dem, som uppkomma då vi eller t. ex. hästen i kallt väder utandas. Sådana föreföllo de äfven mig, då jag om hösten år 1841 å Tanafjärden i Finnmarken på en gång hade tillfälle att på så nära håll som ända till 50 alnar iakttaga väl ett half tjog fenhvalar. Efter den med en dof smäll åtföljda utstötningen kvarstod uppe i luften likasom en lätt sky; men jag såg ock på det stilla vattnet märke efter flera nedfallande droppar. Att den luft, som vid utandningen utstötes från lungorna ej, utom förut i den vid inandningen förekommande vatten-gas med tillskott af hvad vid respirationsfenomenet från blodet upptages, kan innehålla något egentligt vatten, är helt visst lika säkert, som att vi ej utan fara för vårt lif kunna fördraga att vatten

inkommer i lungorna. Detta förmärka vi ock vid den häftiga hosta som uppväcket, så snart man som det heter fått något sådant i „vrångstrupen.“

Nu hafva imellertid äfven naturforskare af första ordningen, till exempel CARL JOHAN SUNDEVALL, och till på köpet i ett varmt luftstreck, tydligt iakttagit att hvalen genom näsöppningarna utsprutar vatten, på samma gång som andra rent af anse detta för något, som ej eger rum; men jag vågar tro, att hvalen lika som vi sjelfva, i fall vi så vilja, kan genom dem utspruta vatten. Han har kanhända ock rent af ett behof att någongång utföra en sådan förrättning.

Exemplaret ifråga, då det ännu lefvande låg på grund och på så djupt vatten att föga mer än nästibben låg öfver dess yta, utstötte vid utandningen endast en „varm tåga“ (dimma), hvilket iaktogs af den käcke man, som dödade djuret och, under det han högg i detsamma, stod på sjelfva hufvudet. „Den var mycket varm“, säger han, „men man blef alls icke våt af den.“

Den långt bak i munhålan belägna *tungan* är endast helt liten, men i kanten försedd med fingertjocka flikar. Är djuret stadt i förruttnelse, ansväller det framom liggande partiet till en bolsterlik massa, som ofta antagits vara sjelfva tungan. Hvalens baneman fann ock, att *läpparna*, bland åtkomliga delar, voro de mest känsliga, så att hvalen, som han uttrycker sig, vid dess beröring, „blef storm galen.“

Längst fram på hakspetsen funnos några få, glest sittande, gulaktiga, fina *hår*; men på det att de ej skulle förstöras, bortskars huden å hvilken de sutto. De äro ock särskilt upplagda bland de i sprit eller glycerin förvarade olika delarne af djuret, hvilka alla ock äro särskilt etiketterade och derfore här ej närmare behöfva uppräknas.

Att *huden* med sin skinande, glatta och himlika epidermis under torkningen betydligt mörknat, är något helt vanligt äfven hos andra djur; men å de ställen, hvarest den är oskadad, synes icke destomindre den då praktfulla i flammor, nästan såsom hos vissa marmorslag, anlagda teckningen.

Den hade på flera ställen aflånga *ärr*, af hvilka ett utskars och ligger i sprit. Dessa kunna hafva uppkommit genom sting utaf svärdfiskar.

De på *hufvudets* sidor ofvan befintliga bakåt åt sidorna divergerande insänkningar underlätta hvalens gång genom vattnet; och då genom dessas anordning det vatten, som träffar dem, får en utanföre kroppen rigtad rörelse, kan möjligen denna i någon mån minska friktionen å framkroppen upptill och något nedåt sidorna. Den hudflik, eller såkallade *ryggfena*, som sitter långt bak på ryggen torde ock spela en väsentlig röl genom att uppskära det troligen der sig likasom korsande vattnet, änskönt den är så högst obetydlig till storlek.

Med den långa, hoptryckta *svansen* med sina längst bak åt sidorna, utbredda flikar, ger hvalen sig, hufvudsakligen genom en upp och nedåt gående rörelse, sin fart. Att han har kraftiga muskler i och för operationer i så hänseende, derom vittna de äfven såsom intorkade, väldiga senor, som blifvit qvarlemnade å skelettet nedåt svansspetsens ena sida.

Att han med de jemförelsevis små *framlemmarna*, som ock kallas bröstfenor, äfven förmår drifva sig framåt, ehuru väl de användas och äro ämnade för äfven andra ändamål, t. ex. då han under ro vill höja framkroppen, har förf. nyss fått höra af en person, som för några år sedan anträffade en fenhval utanför Spanska kusten. „Djuret var troligen sjukt,“ så att det utan att vidare derom bekymra sig till och med lät hugga svansen af sig. Derpå fastgjordes det, medelst en kabel i underkäken, i fartyget; men „endast med tillhjälp af hvalens bröstfenor bogserades detta ett godt stycke.“ På beskrifningen kunde jag tydligt höra, att djuret var nära beslägtadt med här ifrågavarande, och ej någon så kallad långhändt hval, eller *Megaptera*.

Se vi nu hän till *skelettet*, så, utom hvad förut kan vara nämndt, förtjenar benens i hvalhufvudet vid första påseendet från de öfriga däggdjuren afvikande anordning, en särskild uppmärksamhet. Det är isynnerhet ansigtstraktens ovanliga

utveckling, som gör att hufvudet hos dessa djur är så väldigt; ty denna börjar redan bakom näsöppningen, i hvilken vi återfinna de nästan klubblikt formade näsbenen. De långa, smala ben, som ligga ofvanpå, men framom nämnda öppning, äro mellan-käksbenen; och har man först tagit dessa eller andra säkra utgångspunkter för benens tydning, är man ock snart istånd att igenkänna de öfriga och återfinna dem på vanlig plats, fast här och der under andra förhållanden, som bestämma eller rättare blifvit bestämda af kraniets form.

I de båglikt formade underkäksbenen se vi här en vanlig refbensform, äfven hvad angår ledknappar och öfriga framspringande partier på ett dylikt ben. Det uppåtrigtade partiet på öfre sidan af underkåken baktill motsvarar det så kallade hufvudet på refbenets öfre ända; underkåkens ledknapp motsvarar refbenets så kallade knöl; och den förres nedre ansvällning baktill återfinnes i det uppe på refbenet vinklade, något framskjutande partiet.

Halsen har sju kotor, likasom hos andra däggdjur; sen följa 15 ryggkotor, hvardera med sitt par refben. Derefter 15 länd- och kors-trakts-kotor, som undertill äro kölade, och sist 26 som vanligt hos dessa djur undertill urhålkade svanskotor.

Utom hvad ofvan blifvit omtaladt, finnas åtskilliga af djurets *mjuka delar* förvarade somliga i sprit, andra i glycerin; men då kärlen hvori de ligga äro försedda med etiketter, kunna de här förbigås. Deribland skall man ock finna några få *intestinalmaskar*, som påträffades i tuntarmen. För öfrigt kunde hvarken ut- eller invändigt parasiter upptäckas; ej heller fanns uti inelfvorna andra lemningar af intagen föda, än ett par som det tyckes obestämbara benskärfvor utaf någon fisk.

Sammanfattad historik från tillfället då ifrågavarande hval fanns liggande på grund.

Det framförallt såsom färskt praktfulla exemplaret påträffades den 29:de Oktober 1865, liggande på grund vid Backa utmed Askims-fjärden, en mil vester om Göteborg. Vid middagstiden följande dag hade tvenne käcka bönder ändtligen, efter lika många som för djuret helt visst långa marter, omsider beröfvat det lifvet. Dagen derpå, eller den 31:ste Oktober, anlände jag till platsen och fann hvalen liggande utmed den sandiga stranden, på så stort djup, att knappt en fot utaf ryggen och venstra sidan höjde sig öfver vattnet. Under den korta eftermiddagen antecknades åtskilligt om de åtkomliga delarna; men hemkommen tillbringades en stor del af natten med undersökningar af hvalens blod, hud, muskelfibrer m. m. Dagen derpå inköpte jag hvalen för Göteborgs Zool. Museum och erhöll för sådant ändamål 1,500 Rdr Rmt af Brukspatronen och Riddaren Herr *James Robertsson Dickson*, hvilken gäfva var storartad synnerligen derföre, att den ädle gifvaren ej ville ställa mig till ansvar, ifall storm eller annat ondt väder tilläfventyrs skulle omintetgjort den tillämnade inbergningen.

Trots hvalens fördelaktiga läge, insåg jag genast att föga vore att skörda så väl för vetenskapen som för Museum, ifall bearbetningen företogs på platsen. För mig hade sådant imellertid varit beqvämast, framförallt om jag sparat min visst ej starka fysik och åtnöjt mig med inbergning af så pass, som andra före mig fått, hvilket, ifall jag velat inskrida på en sådan bana, lätt låtit sig göra redan första dagen, medelst att till en början afhugga en och annan kroppsdel. Men, med sådana bagateller ville ej jag nöja mig, äfven om värdet af det bergade skulle kunnat uppgå till 4—6 gånger inköpssumman. Nej, kosta mig hvad det ville, jag skulle ha kolossen, ännu ostympad, upp på land! Först då kunde jag med *ESCHRICHT* säga mig „hafva hela hvalen i min makt.“

Först då skulle han föreligga som värdefull för vetenskapen; af värde för *ett försök* med djurets framställning i sin helhet.

Då företaget gynnades af vindstilla låg han på tredje dygnet öfver en mil från platsen, eller på Lindholmens Mekaniska Verkstads upphalningsbädd, och framställdes omsider naturtrogen än något uppstoppadt djur i Göteborgs i öfrigt ganska vackra, zoologiska Museum. Redan mitt försök att taga hvalen af grundet hotade att förstöra både saken och mig. — Tiden gick undan, medan på 2½ dygn intet vanns, trots anlitan af dragkraften af till sist 3:ne ångbåtar. Momentet då medelst ryckningar af alla tre ångbåtarna hvalen äntligen flöt, upphängd som han låg emellan medelst spiror ofvantill fastgjorda prämar, och med en af spiror formerad sax öfver hufvudet, hvilken hölls upprätt medelst ett tåg fastgjordt långt upp i berget midt emot, var efter många föregående fruktlösa ansträngningar ett i sanning lika stortartadt som för mig glädjande skådespel. Vid lossningstillfället sprang nämnda lina, saxen nedstörtade och det högst egendomliga liktåget, företrädt af sina pustande, 3:ne om än likaledes liflösa dragare, anträdde färden öfver den vid tillfället spegelblanka sjön samt försvann snart nog bakom en utskjutande udde. Straxt på eftermiddagen anlände tåget, åtföljdt af väl öfver hundra båtar med åskådare, till Lindholmen; och hela den följande dagen, eller den 4:de November, användes uteslutande för fotografiering, mätningar och beskrifningar, på samma gång som tillträde var beredt för till ett antal af många tusen ankommande personer, som, rättmätigt nyfikna, samlades för att betrakta kolossen.

Enär djuret utaf banemännen, *Carl Hansson* och *Olof Larsson*, blifvit så att säga fullständigt blodtappadt, hade upplösningen ej framskridit längre, än att jag kunde ge mig som det vill synas ganska god tid; men nu var ej eller en minut mer att förlora, utan biträdd af oförtrutna män, som hade vana att föra knifven, verkställdes hela nedslagtningen den derpå följande Söndagen. Om Måndagen fördes på prämar den med sitt ända till fotstjocka späck i längsremсор aftagna

huden till Museum, hvarest plats på förhand var inredd för dennas inläggning och bearbetning. Samtidigt arbetades med skelettet på annat håll, utom staden. Samtidigt företogs åtskilliga undersökningar af djurets inre delar. Samtidigt fortgingo beskrifningar och företogs förberedningar för att framställa djuret i sin helhet, hvartill hudens afspäckning hörde, som lemnade 80 centner späck. Allt detta arbete var öfvermåttan ansträngande isynnerhet derföre, att endast föga af nattro kunde erhållas, då det var den tid på dygnet, som planen *systematiskt* uppgjordes för hela arbetets gång; men det förmildrades i hög grad genom det välvälliga tillmötesgående med biträde, jag här på platsen röntte af alla de personer, allt ifrån dagakarlen upp till vetenskapsmannen, utaf hvilka jag begärde någon hjälp.

Gick så vintren hän och egnades af mig uteslutande åt ett arbete, som ej tillät något uppskof. För mig förfliöt den hastigare än någon af de redan upplefvade. Den kändes endast lång, då ovissheten om utgången trängde sig på mig. Denna kunde dock medelst påskyndande af arbetena i den påbörjade rigtningen i någon ringa mån trängas i bakgrunden.

Mitt, jag erkänner det högt, i hög grad djerfva företag att vilja försöka framställa jätten i sin helhet, var i lika hög grad vågadt, äfven derföre att *allt, allt*, derutinnan, med afdrag af inköpssumman, gick på min egen risk. Det var tydligt att ingen här, i en i sig sjelft vådlig och så vidt jag vet oförsökt sak af detta omfång, skulle vilja, trots den goda anda som råder i Göteborg då det gäller hvad godt och nyttigt är, våga en sådan summa som djurets framställning kostat, eller omkring 15,000 Rdr Rmt. *Jag* gjorde det, jag vågade mer. Jag satte kan hända äfven på spel, i fall jag misslyckats, det lilla anseende, hvilket jag som zoolog tilläfventyrs kan ega. Jag gjorde det dertill med Musei Styrelses vetenskap och medgifvande. Jag vann, jag kom, tack vare försynen, såsom jag tror ganska lyckadt till det i sanning stora målet.

På Mars-sammanskomsterna, 1866, uti Göteborgs Musei Styrelse, har jag såsom „*Malms testamente till Göteborgs zool. zoot. Museum*“ på vissa vilkor öfverlemnadt *min andel* i detta djur, eller det till sina yttre former framställda exemplaret. Bland dessa vilkor ingår naturligtvis att samma Museum inom utsatt tid utbetalar den af mig utlaggda summa, som det lika lyckade som kolossala arbetet kostat. Bland viktigare bestämmelser, som af mig i den öfverlemnade handlingen blifvit gjorda, är den, att nämnda preparat, efter utställningarna i Göteborg och Stockholm, tvenne år skall föresivas i Europas största städer, såsom London och Paris m. fl., i hvilken sednare stad exemplaret skall öfvervara världsexpositionen år 1867. Vidare skall expositionen af hvalen öfvervakas och ledas af en härför kvalificerad person, hvarjemte ock en af zoologer, tillhörande Göteborgs Kongl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhälle, af mig föreslagen och af Musei Styrelse tillsatt kommitté skall öfvervaka det hela.

Kommitterade härstädes, som ega att äfven på andra orter med sig förena zoologer inom nämnda samhälle, hafva i och för utställningen i Stockholm i samma kommitté invalt Professorerna *S. Lovén* och *C. J. Sundevall* samt f. d. Statsrådet m. m., *O. I. Fähræus*.

Under hela arbetets gång har imellertid Kongl. Vet.- och Vitt.-Samhällets förste Hedersledamot, Hans Kongl. Höghet HERTIGEN AF ÖSTERGÖTLAND särskilt intresserat sig för frågan och nådigst lofvat att med Sin höga person, äfven vid den tillämnade utställningen i utlandet, bereda expositionen äfven der den värdighet, hvaraf den med all säkerhet är förtjent.

Slutligen har jag utaf den under samma tillämnade 2:ne exhibitions-år inflytande nettobehållningen anslagit: en tredjedel till nämnda Museum; en tredjedel till den person, som åtföljer och förevisar preparatet, samt förbehållit mig sjelf en tredjedel.

Att samma Musei Styrelse under den exposition, som nu pågår, välvilligt tillåtit åtföljandet af såväl skelettet som öf-

riga, anatomiska preparater af detta djur, således sådana delar, hvilka jag, i likhet med andra zoologer under gynsamma naturförhållanden, vetat mig kunna tillvarataga, gör att expositionen derigenom är så fulländad, att, så vidt jag vet, intet Museum i verlden har att uppvisa något dermed jämförligt.

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900

Pris: 25 öre.

